

мального положення повинні бути коренним образом змінені. В зв'язі з цим закон повинен відображати систему партнерських відносин прямих і косвенних виробників винограду і вина, направлену на основний результат – забезпечення якості продукції і інших сбалансованих потреб споживачів і інших зацікавлених сторін. Ці партнерські відносини повинні визначатися ринковими мотиваціями, що поєднують інтереси кожного учасника без яких-небудь ознак порушень їх прав. Рівноправне партнерство перед законом!

Крім цього, для посилення і підвищення ефективності механізму дії закону, останній повинен оговорити створення дійсно незалежної організації, надавши їй широкий міжгалузевий характер для координації діяльності по забезпеченню якості і безпеки винограду і вина; прогнозування ситуації на винному ринку; незалежної оцінки приймаємих рішень і постановлень органами законодавчої і виконавчої влади, що стосуються винограду і вина; розробки рекоменда-

цій по вироботці критеріїв оцінки ефективності прийнятих законодавчих і управлінських рішень і погодження інтересів всіх учасників процесу виробництва винограду і вина. Одна з основних завдань цього органу – охороняти галузь від законодавчих помилок.

Таким чином, Закон України «Про винограду і виноградному вині» потребує не в постійних численних змінах, що ускладнюють його читання. Його потрібно переробити і перетворити цей юридичний документ в безперервно діючий механізм для всіх.

Ітак, ВІНО потребує в захисті як живої, цінної харчової продукції, що володіє дієтичними, лікувальними, антисептичними, бактеріцидними, біоенергетичними властивостями. І наша загальна задача полягає в тому, щоб ці визначаючі властивості вина були збережені і покращені на протязі всього життєвого циклу – від народження до загибелі.

Поступила 09.2010

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Норми і правила ринку вина Європейського союзу (Директиви і постановлення) / Сост. В.І. Іванченко, В.А. Загоруйко, Е.В. Дернова, В.Т. Косюра, Э.Л. Зинькевич. – Київ: СМП «Аверс», 2003. – 560 с.
2. Загоруйко В.А., Косюра В.Т. О гармонізації українського і європейського ринку вина // Вестник «Кримське якість»: Науч.-техн. сб. – № 1(4) – Ялта, Гурзуф. – 2005. – с. 67-72.
3. Косюра В.Т., Осипова Л.А. Якість як життя. – Київ: «Освіта України». – 2009. – 320 с.

УДК 338.46:005

ВЕРХІВКЕР Я.Г., д-р техн. наук, професор, КРУСІР Г.В., д-р техн. наук, доцент,

ШЕВЧЕНКО Р.І., канд. техн. наук, доцент

Одеська національна академія харчових технологій

ЗАХАРЧУК В.Г., канд. техн. наук, доцент

Одеський державний економічний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТОВАРІВ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Проаналізовані три ключові елементи, які розкривають суть терміну конкурентоспроможності. Проаналізована Державна програма підвищення конкурентоспроможності. Наведені умови реалізації комплексного підходу до реформування економіки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, управління, стандартизація, сертифікація, послуги.

Three key elements enlightening the gist of the term competitiveness have been analyzed. State program for the increase of competitiveness has been analyzed. Conditions of the complex approach to economy reformation have been presented.

Key words: competitiveness, management, standardization, certification, services.

В Україні проблема конкурентоспроможності й участі в ній вирішені стоїть набагато гостріше, ніж у розвинених країнах. Прискорення процесів інтеграції України у світову економічну систему, зокрема, реалізація завдань вступу до ЄС і СОТ, висувають жорсткі вимоги до конкурентоспроможності національної економіки. Протиріччя сучасного етапу розвитку світової економіки вносять нові корективи у класичні визначення конкурентоспроможності. У світовій практиці прийнято вважати, що конкурентоспроможність – це ступінь, з якою країна при вільних і справедливих умовах ринку спроможна виробляти товари та послуги, які відповідають вимогам світових ринків, підтримуючи їх, збільшуючи реальні доходи та покращуючи умови життя населення. Це визначення конкурентоспроможності містить три ключові елементи, зміст кожного з яких потребує уточнення.

По-перше, відповідність вимогам світових ринків означає спроможність країни до виробництва й розподілу товарів, послуг за цінами, які забезпечують їхню конкурентоспроможність на світових ринках. Ключовими факторами тут є вартість товарів і використання новітніх технологій, що збільшує продуктивність основних факторів виробництва.

По-друге, важливо, якою мірою умови ринку є „вільними та справедливими”. Країна може бути конкурентоспроможною за умов, коли національні компанії отримують великі державні субсидії. Будь-яка країна може стимулювати конкурентоспроможність, здійснюючи політику обмежень і протекціонізму. І навпаки, навіть якщо країна має міцний потенціал конкурентоспроможності, вона може виявитися реально неконкурентоспроможною у випадку, коли національні компанії не отримують субсидій, не захищені політикою протекціонізму та вимушені конкурувати на світових ринках з компаніями інших країн, які субсидуються власним урядом.

По-третє, важливо враховувати реальні доходи населення. Якщо при значному зростанні експорту відбувається зменшення реальних доходів населення, це означає, що громадяни субсидують національну конкурентоспроможність. Політика зниження реальної заробітної плати в країні для зміцнення її позицій на світовому ринку не має нічого спільного з конкурентоспроможністю.

Таким чином, зважаючи на суть категорії, що розглядається, поняття конкурентоспроможності містить декілька аспектів. Конкурентоспроможність національної економіки – це комплекс економічних, науково-технічних, виробничих, організаційних, управлінських та інших факторів, що реалізуються в товарах і послугах, які успішно конкурують на внутрішніх і світових ринках. Рівень конкурентоспроможності залежить також від ефективності системи державного й суспільного устрою країни, політико-правового поля, а також системи регулювання всіх аспектів функціонування суспільства; від спроможності держави забезпечити стійкий та динамічний розвиток національної економіки, відповідно –

рівень добробуту населення, що відповідає світовим стандартам.

Отже, для досягнення та підтримки конкурентоспроможності економіки необхідна відповідна державна політика в усіх сферах функціонування суспільства. Мета цієї політики - створення конкурентних переваг порівняно з іншими країнами на внутрішніх і світових ринках.

У зв'язку з тим, що практично конкурують саме підприємства та фірми, найповніше визначення конкурентоспроможності національної економіки наводить Міжнародна організація Європейський форум з проблем управління: конкурентоспроможність – це реальна та потенціальна можливість фірм в існуючих для них умовах проектувати, виготовляти та реалізовувати товари, що за ціновими та неціновими характеристиками є привабливішими для споживачів, ніж товари їхніх конкурентів. Одним із провідних завдань сьогодні для України є забезпечення конкурентоспроможності власної економіки шляхом підвищення продуктивності й створення конкурентних переваг для національного виробництва. Досягнення цієї мети вимагає від товаровиробників постійного удосконалення технологій та досягнення переваг у боротьбі з міжнародними конкурентами.

Держава на своєму рівні має забезпечити відповідний захист національних економічних інтересів, проводячи політику, спрямовану на економічне зростання та створення найбільш сприятливих умов в економіці в цілому. Налагодження конкурентоспроможного вітчизняного виробництва, відновлення позицій на внутрішньому ринку стає головним завданням центральних органів виконавчої влади. Вони мають забезпечити формування ефективної конкурентоспроможної структури економіки України на основі переходу до науково-технологічного типу економічного зростання.

Для забезпечення конкурентоспроможності підприємств необхідно постійно підвищувати якісні характеристики товарів, що сприятиме зростанню купівельної спроможності населення. Це стимулюватиме конкурентів до збільшення обсягів продукції, поліпшення її якості та асортименту. Майкл Портер, один із провідних сучасних дослідників проблем конкурентоспроможності, наголошував на необхідності відмови від терміну конкурентоспроможність нації як такого, що забезпечує економічний розквіт країни. Головна мета держави - означає він, - забезпечити власним громадянам досить високий та зростаючий рівень життя. Здатність держави це зробити залежить не від якогось аморфного терміну конкурентоспроможність”, а від того, наскільки продуктивно використовуються національні ресурси - праця та капітал [1].

Ось чому конкурентоспроможність нації має розглядатися як вектор складових конкурентоспроможності товару, підприємства, секторів економіки та стану попиту в країні. Взаємодія зазначених складових визначає загальнонаціональний рівень конкурентоспроможності. Разом з тим конкурентоспроможність підприємства залежить від конкурентоспроможності товарів і комплексу економічних умов їх виробництва та збуту. У сучасних умовах актуальним є створення державою найбільш сприятливого середовища й рівних умов конкуренції для суб'єктів господарювання. Однобічний процес функціонування одного суб'єкта за рахунок іншого спричинить суттєві негативні наслідки. Основою нового стратегічного курсу, його визначальним пріоритетом для нашої країни мають стати розроблення та реалізація державної програми, спрямованої на розвиток інноваційної моделі економічного зростання, утвердження України як високоте-

хнологічної держави. Завдання має реалізовуватися через нову стратегію промислово-інноваційної політики, запровадження надійної системи енергозабезпечення та енергозбереження. На це повинна бути спрямована структурна, бюджетна, фінансова й макроекономічна політика Уряду, окремих міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Для підвищення конкурентоспроможності необхідно змінити пріоритети промислової політики України. Перш за все, здійснити переорієнтування промислового комплексу на переважний розвиток галузей обробної промисловості, особливо високотехнологічних, враховуючи при цьому можливість значного (у два-три рази) зростання кількості робочих місць на одиницю капіталовкладень у цих галузях; підвищення конкурентоспроможності продукції з високим ступенем переробки. Для цього необхідно провести реструктуризацію наукового потенціалу країни. В основу замовлень на наукові дослідження доцільно покласти довгострокові комплексні науково-технічні прогнози. Трансформація економіки України, підвищення її конкурентоспроможності диктує необхідність розвивати тісні взаємовигідні зв'язки із економіками інших держав світу. На жаль, за теперішнього часу Україна залишається слабоінтегрованою у світогосподарській структурі. Необхідно докорінно змінити таке становище, тобто високу залежність економіки держави від зовнішніх зв'язків при слабкому впливі на розвиток світової економіки.

Основними напрямками державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки має бути розвиток загальної інфраструктури, освіти, науки, а також створення цивілізованого нормативно-правового поля конкуренції. Загальний ефект від цього для країни в цілому буде набагато більшим, ніж для окремого підприємства за законом синергії. Одним з найбільш значущих критеріальних показників оцінки в сучасних економічних умовах слід вважати конкурентоспроможність продукції як показник, що віддзеркалює ступінь розвитку ринкових відносин, пов'язаних з попитом на високоякісну продукцію на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Виробництво конкурентоспроможних товарів – одна з головних цілей реформування та розвитку промислового комплексу України. Нині для нього характерна неконкурентоспроможність значної частини продукції через її низьку якість, високу енерго-, праце- й матеріаломісткість, моральну застарілість виробничої бази. Як наслідок – поглиблення розриву між попитом і пропозицією, рівнями техніки, технології, конкурентоспроможності вітчизняної продукції та продукції економічно розвинених країн. Саме тому навіть високотехнологічні підприємства втрачають пріоритетність щодо конкурентоспроможності своєї продукції на світовому ринку. У зв'язку з цим одним з найважливіших завдань державної політики повинно стати всебічне забезпечення сприятливих умов для виходу України на світовий ринок, підтримка вітчизняних експортерів. Промислова конкурентоспроможність – національна потреба країни [2].

Успішне вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від стану та стратегії розвитку виробництва. Загальна обмеженість матеріальних фінансових ресурсів, необхідних для розвитку економіки, науки й техніки, дефіцит їх на нинішньому етапі розвитку країни вимагають відбір та виявлення можливостей реалізації першочергових напрямів науково-технічного прогресу. Від об'єктивності та наукової обґрунтованості цього відбору суттєво залежить ефективність всієї науково-технічної політики. Врахування конкурентосп-

роможності продукції є важливим для всіх рівнів формування пріоритетних напрямків науково-технічного прогресу (НТП), у тому числу: національних, галузевих, міжгалузевих, регіональних, міжрегіональних, регіонально-галузевих пріоритетів підприємства. Конкурентоспроможність продукції на регіональному рівні сприяє підвищенню ефективності промислового розвитку за рахунок територіального поділу праці, раціональній системі природокористування, налагодженню міжрегіональних зв'язків у межах єдиного ринкового простору України та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, створенню міжрегіональних і регіональних виробничо-технологічних комплексів для замкнених технологічних циклів з випуску конкурентоспроможної продукції.

Конкурентоспроможність продукції дозволить забезпечити створення самостійного високорозвиненого промислового комплексу, поліпшення структури виробництва за рахунок збільшення частки виробництв, що мають завершений технологічний цикл, і кінцевого покупця на внутрішньому або зовнішньому ринках, створення широкої номенклатури й асортименту високотехнологічної продукції кінцевих видів, конкурентоспроможної при експорті та імпортозамінної. Це буде сприяти завоюванню міцних позицій на світовому ринку технологій та продукції, розвитку наукомістких високотехнологічних експортоорієнтованих виробництв та галузей економіки, розробці і освоєнню виробничих промислових видів матеріалів.

Для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, без чого неможливо забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, потрібна підтримка держави, а саме:

- удосконалення державних стандартів якості на основі їх гармонізації з європейськими та світовими;
- надання більших прав товариствам захисту інтересів споживачів;
- забезпечення державних гарантій достовірної інформації про якість товарів і послуг;
- стимулювання державою підприємств для досягнення світового рівня якості їхньої продукції.

Конкурентоспроможність секторів економіки визначається на основі рівня можливостей сектору запропонувати потенціал для зростання капіталу та інвестицій, тому визначальним чинником формування високого рівня конкурентоспроможності є відновлення ефективної роботи усіх секторів національної економіки на розширеній основі, оскільки саме така політика забезпечить переваги в боротьбі з іноземними конкурентами.

За нашого часу основними негативними механізмами, які створюють об'єктивні причини розвитку небезпечних для конкурентоспроможності національної економіки тенденцій, постали: некерований перерозподіл створеного продукту, який не відповідає принципам справедливості та економічної ефективності, а також надзвичайно низька активність владних структур у прагненні відновити паритетний розвиток усіх суб'єктів економічних відносин [3].

Унаслідок цього в окремих сферах економіки України отримуються надприбутки за рахунок пригнічення розвитку інших сфер і при цьому навіть з прибуткових напрямів до бюджету не надходять кошти, оскільки вони розкрадаються через застосування різного роду тінювих схем. По суті, тінюва економіка неконкурентоспроможна, адже рентабельність у цій сфері забезпечена не інноваційними впровадженнями або більшою ефективністю, а за рахунок віднесення збитків до офіційного сектору та зняття вершків у тінювому. Тим

самим обидва сектори національної економіки не створюють засади її конкурентоспроможності.

Особливу увагу необхідно приділити стану українського ринку, який на тепер є переважно монополізованим. Оскільки із введенням цінової лібералізації за відсутності конкуренції створилися значні перекося в цінах, дедалі поширюються явища отримання окремими суб'єктами монополіно високих прибутків. Подальше поширення монополізму в цілих сферах економіки спричиняє завищення цін на продукцію, яку змушені купувати інші сектори, вилучаючи з обороту такі необхідні для розвитку кошти. Усе це позначається на згортанні виробництва неfortunитних секторів, унаслідок чого вивільняється робоча сила. Висококваліфіковані фахівці змушені виконувати низькопродуктивну працю. На цьому фоні зростає активність нерезидентів, які переслідують цілі захоплення дешевих активів українських підприємств, отримання спекулятивних прибутків або переслідують інші не менш корисливі цілі, що не сприяє формуванню конкурентного середовища. Парадоксальна ситуація, коли посередницькі структури отримують надприбутки, а виробник продукції - збитки, розносить по українській економіці хвилі витратності, які повертаються у вигляді згортання економічного потенціалу. Через недостатність надходження коштів до доходної частини Державного бюджету створюється додатковий тиск на діяльність промислово-виробничого комплексу [4].

Негативний вплив цих і зазначених раніше чинників на конкурентоспроможність національної економіки важко переоцінити. Проте шляхом відновлення гідних позицій у світі є розробка Державної Програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки як необхідної складової економічної та національної безпеки України.

По-перше, врівноваження паритету між секторами економіки з метою забезпечення усім секторам достатніх джерел розширеного відтворення: встановлення межі рентабельності для підприємств сектору економіки відносно інших секторів, за яку вони не можуть виходити; нормування витрат для монополістів і застосування інших форм контролю за їхньою діяльністю.

По-друге, структурна перебудова шляхом збільшення частки ефективних і високопродуктивних галузей зі скороченням неефективних і малопродуктивних галузей: проведення експертизи на підприємствах, які неефективно працюють, і вирішення їхньої подальшої участі з огляду на характер причини неефективності; розробка державних галузевих програм з переоснащення підприємств, галузей для збільшення ефективності їхньої роботи та забезпечення контролю за їх виконанням.

По-третє, це заходи щодо зменшення енерговитратності. Розробка галузевих планів споживання енергоносіїв на основі використання альтернативних джерел генерації енергії та переведення підприємств в режими енергозберігання.

По-четверте, розміщення державного замовлення на ефективно діючих підприємствах вітчизняної економіки, зокрема, розміщення нових перспективних замовлень, які ще не користуються попитом в країні, але згодом будуть актуальними на світових ринках.

По-п'яте, забезпечення висококваліфікованими кадрами: відродження системи професійної підготовки шляхом збільшення фінансування та залучення капіталу українських фірм, які готують для себе кадри; стимулювання підвищення кваліфікації кадрів на підприємствах (збільшення заробітної плати, надбавки, які не оподатковуються тощо). Основні

пропозиції щодо підвищення національної конкурентоспроможності вимагають реалізації на державному рівні комплексу певних напрямів і заходів.

У бюджетній сфері необхідно прагнути до реформування податкового законодавства в напрямі зменшення податкового навантаження на товаровиробників, забезпечення стабільності податкових норм; подальшого поглиблення бюджетної реформи стосовно обґрунтованості бюджетних надходжень і витрат; забезпечення прозорості бюджетного процесу, раціоналізації структури видатків. Для поживлення інвестиційної діяльності й формування сприятливого інвестиційного середовища доцільно поширити конкурсні засади щодо використання державних інвестицій, забезпечити повний перехід від бюджетного фінансування до кредитування виробничої сфери; розробити й впровадити комплекс заходів щодо стимулювання інвестицій у виробничу сферу, посилити роль амортизації як джерела капіталовкладень.

Активізація інвестиційної діяльності залежить від зміни макроекономічної ситуації. Необхідно подолати кризу неплатежів, зміцнити фінансово-кредитну систему, створити умови для покращення діяльності приватизованих підприємств. За відсутності реформ у реальному секторі економіки державна інвестиційна політика буде розв'язувати лише поточні соціально-економічні завдання, і не зможе створювати умови активізації інвестиційної діяльності.

Залучення іноземних інвестицій можливе за умов послідовної реалізації системи заходів, спрямованих на стимулювання цього процесу. Крім загальних заходів щодо забезпечення соціально-економічної стабільності в суспільстві, необхідно: максимально спростити процедури, що регламентують взаємовідносини в цій сфері; визначити об'єкти інвестування, що мають стратегічне значення для розвитку економіки і є привабливими для інвесторів; запровадити тендерні засади щодо залучення інвестицій саме в ці об'єкти; здійснити систему заходів щодо стимулювання іноземних інвестицій в об'єкти АПК й малі підприємства венчурного капіталу; запровадити гарантування та страхування вкладів іноземних інвесторів як від політичних, так і від комерційних ризиків; запровадити систему державної підтримки розвитку інфраструктури інвестиційної діяльності (системи інформаційного обслуговування, надання консультаційних послуг, підготовки кадрів).

Зовнішньоекономічна політика сприяння підвищенню конкурентоспроможності повинна містити такі напрями:

- створення державної системи підтримки експорту продукції вітчизняних підприємств, яка буде стимулювати зростання внутрішнього виробництва;
- збереження традиційних ринків збуту українських товарів і забезпечення
- виходу на нові світові ринки;
- захист вітчизняного товаровиробника від недобросовісного імпорту, стимулювання зростання внутрішнього виробництва товарів, що імпортуються;
- диверсифікація українського експорту та імпорту.

Соціальна політика як один із чинників підвищення конкурентоспроможності повинна забезпечити:

- стимулювання активної трудової діяльності насе-

лення в офіційному секторі економіки;

- розвиток споживчого ринку через підвищення попиту населення шляхом зростання оплати праці й доходів непрацевдатних верств;
- захист доходів громадян від знецінення;
- збереження кваліфікованих кадрів у пріоритетних сферах, зокрема наукового потенціалу, інженерно-технічного персоналу галузей промисловості, що виробляють конкурентоспроможну продукцію, особливо з високим ступенем переробки.

Досягнення позитивних результатів при створенні конкурентного середовища можливе за умов реалізації комплексного підходу до реформування економіки, узгодження промислової та конкурентної політики, що передбачає:

- створення сприятливих умов функціонування підприємств усіх форм власності за допомогою відповідної податкової, кредитної, інвестиційної політики;
- демонополізацію всіх організаційних структур монопольного типу, що діють на загальнодержавних і регіональних ринках, прийняття та практичну реалізацію нормативних актів, що запобігають встановленню адміністративних бар'єрів на шляху конкуренції та ліквідації усіх монопольних функцій органів влади й управління;
- формування конкурентної структури товарних ринків, промислово-фінансових груп, що здатні забезпечити підвищення конкурентоспроможності продукції та вихід на світові ринки; підтримку та стимулювання розвитку підприємництва й малого бізнесу, особливо у сфері виробництва;
- взаємоузгодження в межах окремих ринків інвестиційної, податково-кредитної, зовнішньоекономічної політики для підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств, регулювання імпорту як засобу створення конкурентного середовища, проведення виваженої політики захисту вітчизняного виробництва з урахуванням світових норм і принципів.

Для стимулювання малого бізнесу необхідно внести суттєві зміни в порядок надання кредитів підприємцям, забезпечити їхню доступність. Основними заходами, які потрібно невідкладно здійснити у цій сфері фінансової підтримки, можуть бути: надання допомоги підприємцям у формі стартового капіталу; лібералізація процедур надання позик; розширення прав і стимулів для банків, інших кредитних установ і організацій у частині фінансування; впровадження системи гарантованих цільових позик під підприємницькі проекти, при цьому видача позик може здійснюватися місцевими комерційними банками під гарантію існуючих і створюваних фондів підтримки підприємництва. У зв'язку з цим слід відзначити доцільність підключення підприємств до виконання державних і місцевих замовлень.

Розробка й реалізація системи заходів щодо підвищення ефективності реформування економіки сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності та рейтингу України у світовій економічній системі.

Поступила 09.2010

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Портер М.Е. Международная конкуренция. – М.: Междунар. отношения. 1993. – С. 24.
2. Щедрина Т.І. Конкурентоспроможність. Як її досягти? // Діловий вісник. - 1997. - № 2-7. – С. 20.
3. Базиліук Я.Б. Умови формування конкурентоспроможності національної економіки України та шляхи її підвищення // Фінансова консультація. – 2000. - № 49 -52. – С. 43.
4. Кульпінська Л. Конкурентоспроможність національної економіки в контексті інтеграційних процесів // Вісник КНЕТУ. – 2004. - № 5. – С. 87.